

2. Забочень М. С. Україна в старій листівці : альбом-каталог / Забочень М. С., Поліщук О. С., Яцюк В. М.; [ред.: М. В. Луків, В. О. Коваленко]. – К. : Криниця, 2000. – 507 с. : іл.
3. Костюк В. Гадяч у стародавній листівці / В. Костюк. – К. : КВІЦ, 2007. – 96 с.
4. Ларина А. Н. Документальная открытка конца XIX – начала XX вв. как источник по истории и культуре Москвы : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.09 / Ларина Анна Николаевна. – М., 2004. – 213 с.
5. Родионова А. Е. Открытка как феномен художественной культуры (на материалах русской открытки конца XIX – начала XX вв.) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук / Родионова Анна Евгеньевна. – М., 1994. – 11 с.
6. Файнштейн Э. Б. В мире открытки / Э. Б. Файнштейн. – М. : Планета, 1976. – 131 с. : ил.
7. Gniazdowski B. Sztuka plastyczna na Wystawie Powiatowej w Krzemieńcu / B. Gniazdowski // Życie Krzemienieckie. – 1935. – № 11. – S. 494–496.
8. Madej-Janiszek R. Środowisko fotograficzne Krzemieńca. Na marginesie wystąpienia Aleksandry Sheybal-Rostek / R. Madej-Janiszek // Życie Krzemienieckie. – 2007. – № 34. – S. 52–57.
9. Sheybal S. Ruch Fotograficzny w Krzemieńcu / S. Sheybal // Życie Krzemienieckie. – 1932. – № 8/9. – S. 8–12.

В статье рассматривается важная роль документальных открыток Кременеччины первой трети XX века как источника исследования культурного наследия Волыни. Дан краткий анализ почтовых карточек упомянутого периода.

Ключевые слова: кременецкий регион, открытка, документальная почтовая карточка, памятники архитектуры.

The article clears up a weighty role of documentary postcards in the Kremenets region of the first half 20-th century as a source investigation the cultural inheritance in the Volyn territory. The author examines the main stages of their formation and development. The postcards of the mentioned period are also briefly analyzed.

Key words: the Kremenets region, postcard, documentary postcard, architectural monuments.

УДК 7.071.2

Петро Кузенко

ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА СКУЛЬПТОРА СЕРГІЯ ЛИТВИНЕНКА

У статті розкриваються основні етапи життя й творчості визначного українського скульптора Сергія Литвиненка. Проаналізовано особливості творчої спадщини та культурно-освітньої діяльності митця. Визначено роль С.Литвиненка в організації мистецького процесу в Україні та за її межами.

Ключові слова: скульптор, культурно-освітня діяльність, українська діаспора.

Невід’ємною складовою національного мистецтва є творчість майстрів української діаспори. Тривалий час з ідеологічних мотивів їм не приділялося належної уваги в мистецтвознавстві України. Тільки із здобуттям державної незалежності вітчизняні мистецтвознавці активізували наукові дослідження мистецького доробку українців зарубіжжя. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку українського мистецтвознавства здійснили вчені О.Лагутенко, Д.Степовик, О.Федорук. Проте донині залишається недостатньо дослідженою творча спадщина Сергія Литвиненка. Аналізу основних етапів його життя й творчості присвячена наша стаття.

Народився митець 5 жовтня 1899 р. у м. Пирятин, що на Полтавщині. Для здобуття середньої освіти здібного хлопця батьки віддають на навчання до класичної гімназії в м. Лубни. Лубни – це важливий культурний центр, своєрідна “духовна столиця” Полтавщини. На початку XX століття в цьому древньому місті вирувало культурне й суспільно-політичне життя. У місті створюються й діють політичні партії, активно функціонує товариство “Просвіта”. В умовах Російської імперії лубенці ведуть активну боротьбу за українську мову, прагнуть всіма засобами домогтися вільного життя.

Загальна атмосфера в місті, гімназійне виховання, очевидно, значною мірою вплинули на молодого Сергія Литвиненка. У період активізації зусиль українців у справі здобуття державної незалежності він, як і велика кількість його земляків, записується добровольцем в армію УНР. Воює спочатку в ранзі рядового, а згодом хорунжого. Після поразки визвольних змагань два роки перебував у польських таборах інтернованих осіб у Ланцуті та Вадовіцах.

Звільнившись із полону, С.Литвиненко з метою продовжити навчання вступає до Краківського університету на політичний відділ. Очевидно, що його мистецький хист узяв верх над намаганнями опанувати політичні науки, бо молодий чоловік через деякий час вирішив здобувати мистецьку освіту в Краківській академії мистецтв.

У 1924 р. С.Литвиненко вступає на відділ різьби Краківської академії мистецтв. На той час це був один із найкращих мистецьких освітніх закладів Європи. У ній викладали визнані митці, талановиті педагоги, які давали студентам якісні фахові знання. На відділі скульптури студентів навчали техніці виконання рисунка, композиції, моделювання в глині, виконання скульптурного портрета, функціонували майстерні гіпсових відливів, різьби у твердому матеріалі, а також кераміки [1].

Велику роль у діяльності факультету різьби відіграв відомий польський різьбяр професор К.Ляшка, учнем якого був С.Литвиненко. Професор належав до новітньої генерації митців, яка відходила від академізму, активно впроваджуючи в художній процес інновації. У його роботах відчутні риси імпресіонізму. Скульптор був у дружніх стосунках із славним французьким різьбярем Огюстом Роденом, і його творчість зазнала помітного впливу цього майстра. Закономірно, що в ранніх своїх роботах С.Литвиненко перейняв багато принципів імпресіонізму, що стало помітним надалі в його творчій діяльності [1].

Одночасно із С.Литвиненком у Краківській академії мистецтв навчалося багато українських студентів, зокрема В.Крижанівський, О.Харків, Н.Мілянівна, В.Перебийніс. Українська молодь об'єдналася в Спілку студентів-емігрантів. Активним її членом став також і С.Литвиненко, який з 1926 до 1929 років був постійним головою цієї організації.

Українці Кракова вели активне культурно-освітнє життя, брали участь у діяльності товариства “Просвіта”. Так, у 1923 р. студентами вихідцями з України організовано День української культури. Свято було проведено в палаці артистів польських малярів, де організували виставку картин. У рамках святкування С.Литвиненко й А.Третяків підготували театральну постановку “Гетьман Дорошенко”. Декорації малював В.Перебийніс, а доповідь читав професор І.Огієнко. Цю подію широко висвітлювала польська преса [7, с.208].

Професори академії мистецтв прихильно ставилися до української студентської громади. Особливою симпатією до українських студентів відзначалися професори К.Ляшка та В.Сароцький. В.Сароцький у своїй творчості часто використовував мотиви з гуцульського побуту й добре розмовляв українською мовою [1].

Навчання в Краківській академії мистецтв С.Литвиненко завершив у 1929 р. Він їде до Парижа, де влітку 1930 р. виставляє свої роботи в салоні Тюільрі. Проте Париж не полонив серце художника й він восени того ж року повертається до Львова, де відкриває свою власну творчу майстерню. Львівський період життя С.Литвиненка з 1930 до 1944 рр. був дуже плідним для митця, який активно творить і займається педагогічною діяльністю. Роботи молодого скульптора одразу ж одержали прихильні відгуки громадськості, зокрема, і мистецтвознавців. Мистецькі критики відзначали в його творах довершену композицію, відчуття краси й глибину творчих задумів. Про нього схвально писали М.Голубець і К.Морро. Німецький мистецтвознавець В.Борн на початку 30-х років визнав С.Литвиненка “багатонадійним молодим пластиком, що вміє віддавати неповторну суть індивідуальності моделі” [8].

С.Литвиненко має багато замовлень портретів, пам'ятників. Майстерня скульптора наповнюється новими проектами, ескізами. Найважливішими працями митця, виконаними в той час, є пам'ятник полеглим за волю України в Ланцуті, пам'ятник Героям у с. Базар на Волині, надмогильний пам'ятник І.Франку у Львові, пам'ятник полеглим у Рава Руській, пам'ятник митрополитові Андрею Шептицькому на подвір'ї Національного музею у Львові, монумент Тарасові Шевченку в Косові, надмогильні пам'ятники актору й режисеру М.Бенцелю, поетові В.Пачовському, Р.Купчинському. Серед інших творів митця скульптурний портрет А.Яковенка “Скептик”, М.Колесси “Композитор”, Ю.Мудрака “Радник” [1; 5, с.39].

Велике національно-патріотичне значення мало встановлення на Личаківському цвинтарі у Львові надгробка Іванові Франку роботи С.Литвиненка. Велелюдне, багатотисячне відкриття пам'ятника відбулося 28 травня 1933 р. На урочисті заходи із цього приводу до Львова прибули посланці з усіх куточків Східної й Західної Галичини, Буковини, Закарпаття та Канади. Серед

запланованих заходів були святкова академія у Львівському театрі, урочисті збори НТШ, концерт. З промовами виступили активні культурно-освітні діячі Б.Лепкий, В.Мудрий та інші.

Відкриття надгробка Іванові Франку відбулося через 17 років після його смерті. Це була довгоочікувана подія, яка поклала велику відповідальність на скульптора. С.Литвиненко успішно впорався із цим завданням. Скульптурна композиція “Каменярь” відображає основну ідею творчості І.Франка: не покладаючи рук, трудитися для блага свого народу. Цей монумент був гідним продовженням традицій львівської меморіальності поряд із працями Г.Вітвера, Й.Шімзера, Т.Баронча та ін. Надгробок став відомим у світі, фотографії монумента облетіли сторінки багатьох українських і зарубіжних видань.

Львівська майстерня С.Литвиненка була осередком культурного життя міста. Він підтримував зв'язки з багатьма активними культурно-освітніми діячами свого часу, здійснював педагогічну діяльність. Серед його учнів були Микола Сагайдаківський, Григорій Крук, Дмитро Кривач. Саме творчість С.Литвиненка спонукала цих молодих людей до опанування мистецтвом різьби. Славний скульптор Григорій Крук згадував: “Під його впливом, його різьб, народилася в моїй бідній душі спокуса – нездійсненна забаганка: за всяку ціну домогтися вчитися різьби в Краківській академії мистецтв” [4, с.57].

З метою забезпечення умов для здобуття мистецької освіти талановитою українською молоддю С.Литвиненко разом із С.Сапруком у 1943 р. організують вищу образотворчу студію у Львові. Цей заклад планувався як Українська академія мистецтв, що повинна була функціонувати за зразком подібних інституцій у Західній Європі. Ректором навчального закладу вибрано професора Василя Кричевського. Заступником ректора призначено С.Литвиненка, який одночасно виконував обов'язки декана факультету різьби. Професорами навчальної установи були Андрей Шептицький, Михайло Дмитренко, Антін Малюца [6, с.1]. На жаль, студія проіснувала недовго, тільки один рік. Її долю визначив перебіг подій Другої світової війни. З наближенням до Львова лінії фронту образотворча студія припинила свою діяльність.

Після закінчення війни через небезпеку комуністичного терору С.Литвиненко, як і велика частина прогресивної української інтелігенції, був змушений емігрувати. Він у середині 40-х років разом із багатьма іншими представниками національної культури опиняється в таборах для “переміщених” осіб у Німеччині. Проте навіть у цих складних умовах українські митці прагнуть творити. Художники, письменники, музиканти розгорнули активну культурно-мистецьку діяльність: організували виставки, театральні постановки, друкували газети та книги. Разом із Литвиненком тут перебували М.Бутович, С.Бурачек, Я.Гніздовський, І.Кейван, Л.Морозова, М.Радиш, П.Капшученко [9, с.246].

У таборі С.Литвиненко створює портрети Ісаака Мазепи, Катрі Гриневичевої, професора Козловського та ін. Виконує пам'ятники на могилі отамана Степана Шухевича, поета Андрія Гарасевича. Водночас організує Вищу образотворчу студію. У ній митець виконував обов'язки директора та керівника класу скульптури. Разом із ним у студії викладали М.Анастасівський, Е.Козак, М.Михалевич, О.Повстенко. Серед студентів, які навчалися в студії, були Петро Магденко, Степан Рожак, Іван Коваль, Любослав Гуцалюк та ін. [1].

У 1949 р. С.Литвиненко з дружиною емігрує до США й оселяється в Нью-Йорку. Тут він знову приступає до організації українського культурного осередку. За його активною участю в 1949 р. було створено Літературно-мистецький клуб, а в 1952 р. – Об'єднання митців українців в Америці, які довгий час він очолював. Літературно-мистецький клуб проводить різні заходи, присвячені популяризації національного мистецтва. Під час творчих вечорів проголошувалися доповіді на різноманітну тематику в галузі літератури, музики, образотворчого мистецтва. Клуб також надавав приміщення та організаційну допомогу іншим українським інституціям у США, зокрема, Українському музичному інституту й Об'єднанню митців українців в Америці (ОМУА). Об'єднання митців українців в Америці здійснювало активну просвітницьку діяльність. Зусиллями об'єднання було засновано мистецьку школу й організовано численні виставки. Кожного року відбувалася загальна мистецька виставка, у якій брали участь українські митці з Німеччини, Канади, Франції, Австралії. Крім річних, організувалися також індивідуальні та збірні виставки, у т. ч. у 1953 р. з-поміж інших було організовано першу посмертну виставку праць визначного художника В.Кричевського [6, с.1].

Важлива консолідуюча роль у діяльності ОМУА та Літературно-мистецького клубу належала С.Литвиненку. Митець, який народився на Полтавщині й довгий час жив і творив у Львові зумів на американському континенті об'єднати українських митців вихідців з усієї України. Як зазначає І.Кедрин, "...він був соборником у повному цього слова значенні, себто не відрізняв галичан і наддніпрянців ні в теорії, ні в практиці, ставившись однаково до одних і до других, оцінюючи їх за їх індивідуальними вартостями. Водночас він був людиною великої особистої культури, людиною товариською..." [3, с.2].

Поруч з організаційною діяльністю С.Литвиненко активно працював творчо, про що свідчує його участь у багатьох виставках. Він виконав чималу кількість робіт як скульптор, маляр, різьбяр і керамік. Відомими є іконостаси митця в церкві святого Миколая в Чикаго (США) і в церкві святих Володимира й Ольги у Вінніпезі (Канада). Митець також виконав пам'ятники С.Шухевичу (Амберг, Західна Німеччина), В.Блаваковському (Філадельфія, США), І.Франкові (Глей Спей, США).

Значну частину мистецького доробку скульптора становлять портрети та станкові композиції на різноманітну тематику. Серед виконаних у США робіт є такі портрети, як "В.Чапленко", "Петришин", "Пані Іра", "Єгиптянка", а також станкові композиції "До сонця", "По-встанські чати", "Ранок". Загалом скульптор виконав понад 30 станкових творів у бронзі, дереві, гіпсі, теракоті, пластиліні.

У скульптурних працях нью-йоркського періоду творчості митця відчутні позитивні якісні зміни. Це вже був сформований, зрілий митець із власним розумінням форми, стилю, художнього вислову. У портретах простежується імпресіоністичний підхід, а в трактуванні пам'ятників – монументальність, класицизм. Нотки класицизму іноді відчутні й у станкових роботах. Приміром, у творі "До сонця" рух жінки, що підноситься в просторі, нагадує класичний типаж Ікара [6, с.1].

Роботи митця здобули широке визнання на північноамериканському континенті. Його творчістю захоплювалися не тільки українці, але й представники інших етносів, що проживали в США. Одна з робіт скульптора була відзначена Великою Американською нагородою.

Творчий доробок скульптора в основному знаходиться за рубежем. Це – праці, виконані в період еміграції митця. Більшість робіт скульптора, створених в Україні в довоєнний період, знищила радянська влада з 1945 до 1955 років. Зі спецфондів Національного музею у Львові, зокрема, зникли моделі пам'ятників Т.Шевченку й А.Шептицькому, портрети антрополога Р.Єндика й А.Шептицького, композиції "Крик", "Довбуш кличе". Дивом збереглися до цього часу три скульптури С.Литвиненка в дзвіниці Вірменської церкви м.Львів, скульптурні портрети "Шевченко в молодості", "Портрет П.Холодного" та "Голова дівчини" [5, с.39]. Кілька робіт уціліло на Личаківському цвинтарі, у т. ч. всесвітньо відомий надмогильний пам'ятник Іванові Франку.

Таким чином, можемо стверджувати, що С.Литвиненко зробив вагомий внесок у розвиток національної культури. Активний громадський діяч, непересічний митець він невтомно працював для збереження національної культури українців і розвитку українського мистецтва в умовах еміграції. Творчий постаті митця по праву належить гідне місце в культурній спадщині України. Приклад життя й творчості С.Литвиненка є дієвим виховним чинником майбутніх поколінь українських художників.

1. Андрусів П. Сергій Литвиненко. З приводу виставки його праць у Філадельфії / П. Андрусів // Мистецтво найміцніша зброя. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней, 1987. – С. 455.
2. Денисюк О. Краківська академія мистецтв у контексті українсько-польських мистецьких взаємин у 1920–1930 рр. / О. Денисюк // Художня культура: актуальні проблеми : науковий вісник / Ін-т проблем сучасного мистец. Акад. мистецтв України ; редкол.: О. Федорук (голова), В. Сидоренко, І. Безгін та ін. – К. : Видавничий дім А+С, 2006. – Вип. 3. – 680 с.
3. Кедрин І. Сергій Литвиненко : некролог / І. Кедрин // Свобода. – 1964. – № 118. – С. 2.
4. Крук Г. Мій шлях до різьби / Г. Крук // Перевал. – 1993. – № 2. – С. 57–68.
5. На чужині // Музейний провулок. – 2004. – № 1. – С. 36–39.
6. Островерха М. В робітні скульптора / М. Островерха // Свобода. – 1953. – № 9. – С. 1.
7. Перебийніс В. Академія мистецтв у Кракові / В. Перебийніс // Визвольний шлях. – 1956. – № 2. – С. 205–209.

8. Скалюк Н. Скульптор, який возвеличив каменяра [Електронний ресурс] / Н. Скалюк. – Режим доступу : h.ua /story/ 27.28.70.
9. Федорук О. Пластика Петра Капшученка / О. Федорук. – К. : Вид-во М. П. Коця, 2004. – 275 с.

В статті раскрыты основные этапы жизни и творчества выдающегося украинского скульптора С.Литвиненко. Проанализировано особенности творческого достояния и культурно-образовательной деятельности скульптора, определено его роль в организации художественного процесса в Украине и за её пределами.

Ключевые слова: скульптор, культурно-образовательная деятельность, украинская диаспора.

The main stages of life and creative work of the prominent Ukrainian sculptor Sergij Lytvynenko are described in the article. The artist's creative heritage peculiarities and cultural-educational activity are analyzed. The part of S.Lytvynenko in the organization of the art process in and out of Ukraine is determined.

Key words: sculpture, cultural and educational activities, Ukrainian diaspora.

УДК 7.071.1:7.03

Юлія Янчук

МИСТЕЦЬКІ НАПРЯМИ ТВОРЧОСТІ РОСТИСЛАВА ГЛУВКА

В статті розглядається творчість Ростислава Глуква в історії розвитку українського образотворчого мистецтва другої половини ХХ ст. Визначено його місце й роль у примноженні традицій національного мистецтва. Осмислено провідні світоглядні принципи художника.

Ключові слова: живопис, творчість, графіка, іконопис.

Інтеграція України до європейського співтовариства супроводжується складним процесом відродження національної свідомості й історичної пам'яті народу. У його основі – відновлення духовних цінностей нації, традицій і звернення до витоків історії.

Розвиток українського образотворчого мистецтва у ХХ ст. був зумовлений цілим рядом чинників, які, з одного боку, мали історико-культурне підґрунтя, а з іншого, – суто естетичний характер. Ще ранній модернізм виявив проблему національної форми, яка повинна була проявитися в різних видах образотворчого мистецтва як концептуальне осмислення культурної спадщини минулого, що для кожної національної культури мало на той час принципове значення. Політична історія Центрально-Східної Європи ХІХ – поч. ХХ ст. спричинила контекстуальну залежність українського мистецтва співвідносно тих держав, у межах яких опинилися етнічні українські землі – Російської й Австро-Угорської імперій, що цілісна українська художня культура була змушена розвиватися у двох лініях – на етнічних українських землях і поза Батьківщиною, у численних місцях вимушеної або свідомої еміграції митців у світі. Це наклало свій відбиток на проблематику мистецтва, яке розвивалося в різних ідейно-політичних і побутових обставинах і вбирало в себе дух й атмосферу відповідних середовищ функціонування мистецького життя в умовах національної діаспори.

Дослідження розвитку українського художнього мистецтва за кордоном у часи тоталітарного режиму було практично заборонено, зазнавали ліквідації більшість мистецьких організацій і творчих течій, вивчення цього питання можливим стало лише після здобуття нашою державою незалежності. Адже саме в діаспорі підтримувалися ті традиційні й культурні риси, які в рідній країні переслідувалися й винищувалися. Широкий доступ до архівних джерел, зарубіжної літератури та періодичних видань, спогади учасників створили умови для більш повного, глибокого й об'єктивного висвітлення сторінок української історії, культури періоду Другої світової війни й повоєнного часу.

Одним з таких художників, який змушений був працювати поза Батьківщиною, досягнувши при цьому значних успіхів, був Ростислав Глуква (1927–1990). Його творча біографія найбільш повно розкрилася в Лондоні (Велика Британія). Митець був активним членом Союзу українців Британії (СУБ), відіграючи певну роль у культурних ініціативах у Лондоні та в західній українській діаспорі в цілому впродовж 1950–1980-х рр. Однак, попри помітність цього митця в культурно-мистецьких колах того часу, його мистецтво сьогодні висвітлене вкрай вибірково, що утруднює популяризацію його спадщини в Україні.